

ALI DVOJEZIČNA ŠOLA V PREKMURJU RES RAZDVAJA? STALIŠČA STARŠEV, DIJAKOV IN UČENCEV O DVOJEZIČNEM IZOBRAŽEVANJU**

Povzetek. Šestdeset let obstoja dvojezičnega šolstva v Prekmurju je pospremil nov zahtevek za oceno ustavnosti dela zakonodaje, ki se nanaša na dvojezično izobraževanje. Posledično so se v javnosti znova obudile kritike, ki opozarjajo na pomanjkljivosti dvojezičnega izobraževanja. V prispevku predstavljamo ugotovitve empiričnih raziskav, s katerimi smo preverili, ali starši, dijaki in učenci menijo, da je dvojezična šola ustrezna oziroma kakovostna možnost za izobraževanje v maternem jeziku tako za manjšino kot za večino. Izsledki raziskav so pokazali, da večina anketiranih še vedno meni, da je obstoječi model dvojezičnega izobraževanja ustrezen in kakovosten, pri čemer učenci in dijaki kažejo nekoliko bolj pozitivna stališča do obstoječega dvojezičnega šolstva kot njihovi starši ter da dvojezično izobraževanje podpirajo zlasti učenci, dijaki in starši, ki so za svoj materni jezik navedli madžarščino ali oba jezika (slovenščino in madžarščino).

Ključni pojmi: dvojezično izobraževanje, madžarska narodna skupnost, Prekmurje, madžarski jezik, dvojezičnost

Uvod

Leta 2019 smo obeleževali šestdeset let obstoja dvojezičnega šolstva v Prekmurju. Ob tej priložnosti je Komisija za narodni skupnosti Državnega zbora Republike Slovenije na začetku leta pripravila posvet o dvojezičnem šolstvu, na katerem so bili predstavljeni pogledi uporabnikov, stroke in politike.¹ Razpravljavci so vsak s svoje perspektive predstavili prednosti in

* Dr. Mojca Medvešek, višja znanstvena sodelavka, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, Slovenija.

** Izvirni znanstveni članek.

¹ V Državnem svetu Republike Slovenije je bil 14. februarja 2019 organiziran posvet Dvojezično šolstvo – pogled z več zornih kotov, na katerem so sodelovali razpravljavci različnih profilov, in sicer predstavniki Komisije za narodni skupnosti, Veleposlaništva Madžarske, Ministrstva Republike Slovenije za šolstvo, znanost in šport, Urada Vlade RS za narodnosti, Obalne samoupravne skupnosti italijanske narodnosti, Društva pedagoških delavcev dvojezičnih šol in vrtcev Prekmurja, Filozofske fakultete Univerze Maribor, Inštituta za narodnostna vprašanja, Zavoda RS za šolstvo, dvojezične osnovne šole, dvojezične srednje šole in dvojezičnega vrta (Komisija za narodni skupnosti, 2019).

možnosti, ki jih ponuja dvojezično izobraževanje, izpostavljene pa so bile tudi obstoječe pomanjkljivosti oziroma slabosti. Nekaj mesecev pozneje je Državni svet Republike Slovenije pri Ustavnem sodišču Republike Slovenije vložil zahtevek za oceno ustavnosti 48. člena Zakona o osnovni šoli (ZOsn) in 11. člena Zakona o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (ZPIMVI). Vlagatelj zahtevka izpostavlja zlasti dva pomisleka: 1) določanje šolskih okolišev na način, ki na narodnostno mešanem območju dovoljuje ustanovitev izključno dvojezičnih šol, naj bi povzročalo ustavno neenakost, ker otrokom, ki niso pripadniki madžarske narodne skupnosti, onemogoča svobodno odločitev o obiskovanju šole v drugem šolskem okolišju; 2) zaradi izobraževalnih programov dvojezičnih šol, ki se razlikujejo od izobraževalnih programov šol zunaj narodno mešanega območja, naj otroci ne bi bili deležni enako kakovostne izobrazbe, kot so je deležni učenci zunaj tega območja (Vlada Republike Slovenije, 2019).

Vlagatelj zahtevka za oceno ustavnosti predlaga »ustanovitev vsaj ene osnovne šole s slovenskim učnim jezikom na narodnostno mešanem območju v Prekmurju, ki bi lahko z dodatnimi predmeti ustrezno naslovila tudi skrb za spoštovanje in razumevanje narodne in kulturne drugačnosti« oziroma zakonsko izjemo, »ki bi omogočala učencem iz narodnostno mešanih območij, da se prostovoljno vpišejo tudi v že ustanovljeno osnovno šolo zunaj kraja stalnega ali začasnega bivanja«. Mnenji o tej pobudi za začetek postopka za oceno ustavnosti sta izdali Vlada Republike Slovenije (2019) in Zakonodajno-pravna služba Državnega zbora Republike Slovenije, ki sta ugotovili, da problematizirana člena obeh zakonov nista v nasprotju z ustavo. Ugotovitev oziroma stališče Vlade Republike Slovenije so podprli Svet Pomurske madžarske samoupravne narodne skupnosti, ravnatelji in strokovni delavci dvojezičnih osnovnih šol (Dvojezično šolstvo pred ustavnim sodiščem, 2019).

Ob tem so se v javnosti obnovili pomisleki o učinkovitosti modela dvojezičnega šolstva, iz katerih je razvidno, da je dvojezično izobraževanje v Prekmurju deležno kritik madžarske narodne skupnosti in večinskega prebivalstva (Komisija za narodni skupnosti, 2018, 2019; Mlinarič, 2018; Baler in Horvat, 2019; Škerl Kramberger, 2018). Najpogosteje omenjena pomanjkljivost dvojezičnega izobraževanja je slabše znanje madžarskega jezika posameznih učiteljev in posledično manj ustrezno (jezikovno) izvajanje pouka (Novak – Lukanovič in Limon, 2014; Rudaš, 2019). To pa naj ne bi bila edina šibkost. Omenja se še odsotnost ustreznih dvojezičnih (oziroma slovenskih in madžarskih) didaktičnih sredstev (učbenikov, delovnih zvezkov, slovarjev itd.), kar zlasti velja za srednješolsko raven izobraževanja. Izpostavljeno je tudi nezadostno znanje madžarskega jezika učencev po zaključku šole, zlasti tistih, ki se madžarščino učijo kot drugi jezik (MJ2) (Bernjak, 2011:

46–48). S strani pripadnikov večinskega naroda je pogosto kritizirano, da je učenje madžarskega jezika na narodno mešanem območju obveza in ni izbira, postavlja pa se tudi vprašanje kakovosti dvojezičnih osnovnih šol v primerjavi z enojezičnimi šolami.

Kot dodatek k obstoječim razpravam o ustreznosti dvojezičnega izobraževanja v prispevku predstavljamo izbrane izsledke dveh projektov,² v sklopu katerih smo s pomočjo empirične raziskave ugotavljali stališča učencev, dijakov in staršev, predvsem o tem, ali je obstoječe dvojezično šolstvo ustrezna in dovolj kakovostna možnost za izobraževanje tako za manjšino kot za večino.

Za razumevanje odnosa in stališč prebivalcev Prekmurja do dvojezične šole danes je brez dvoma pomembno poznavanje zgodovinskega razvoja dvojezičnega šolstva.

Zgodovinski oris razvoja dvojezičnega izobraževanja

Konec petdesetih let dvajsetega stoletja je bila s splošno reformo šolstva v Sloveniji oziroma Jugoslaviji narejena tudi reorganizacija izobraževalnega sistema narodnih manjšin. Na ravni politike predlog slovenske oblasti o uvedbi dvojezičnega šolstva ni naletel na odobravanje posameznih jugoslovanskih republik (Gabrič, 2006: 157), zlasti Srbije. Proti nekaterim spremembam je bila tudi sosednja Italija. Še večja težava je bil odpor dela večinskega prebivalstva v Prekmurju proti temu, da bi se njihovi otroci učili jezik manjšine. V največji meri so protestirali medvojni primorski kolonisti v murskosoboškem okraju (Gabrič, 2006: 166). Kljub političnemu nasprotovanju, odporu dela večinskega prebivalstva in praktičnim težavam, kot so pomanjkanje dvojezičnih učiteljev, neizdelani učni načrti in pomanjkanje ustreznih učbenikov, je slovenska oblast zagovarjala uvedbo dvojezičnega šolstva na narodno mešanih območjih (Gabrič, 2006: 270). Snovalci modela dvojezičnega izobraževanja so se zgledovali po retoromansko-nemškem dvojezičnem (imerzijskem) modelu, vzpostavljenem v švicarskem kantonu Graubünden, in dvojezičnem modelu, ki je med letoma 1945 in 1959 deloval na avstrijskem Koroškem (Nečak Lük, 2013: 16; Rudaš in Kolláth, 2017: 65–66). Takšen dvojezični model je priporočljiv v razmerah, v katerih sta

² Raziskava med osnovnošolci in njihovimi starši je bila izvedena v okviru strokovno-razvojnega projekta *Pomen dvojezične šole za ohranjanje vitalnosti madžarske narodne skupnosti, ki jo je izvedel Inštitut za narodnostna vprašanja in financiralo Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (Medvešek, 2019)*. Raziskava med dijaki dvojezične srednje šole in njihovimi starši pa je potekala v okviru ciljnega raziskovalnega projekta *Vloga dvojezičnega šolstva pri ustvarjanju podlag za uresničevanje institucionalne dvojezičnosti na narodno mešanem območju v Prekmurju (št. pr. V5-1704)*, ki ga izvajata Inštitut za narodnostna vprašanja in Filozofska fakulteta Univerze Maribor ter financirata Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.

status in položaj jezika manjšine v širšem okolju šibka, zaradi česar je interes prebivalcev za učenje manjšinskega jezika manjši. Manjši interes za učenje madžarskega jezika se je v Prekmurju kazal v odmiranju oddelkov z madžarskim učnim jezikom, ki so jih organizirali takoj po koncu druge svetovne vojne. Starši madžarske narodnosti so zaradi nizke instrumentalne vrednosti madžarskega jezika (posledica pomanjkanje priložnosti za rabo madžarskega jezika v javnih govornih položajih, zaprte slovensko-madžarske meje in predvsem slovenskega učnega jezika na ravni srednješolskega izobraževanja) otroke v šolah začeli vpisovati v slovenske oddelke (Prerezi politike jezikovnega izobraževanja v Republiki Sloveniji, 2003: 45).

Z uvajanjem dvojezičnega šolstva, ki naj bi pripadnikom madžarske narodne skupnosti omogočilo ohranjanje madžarskega jezika in hkrati možnost nadaljevanja izobraževanja v srednjih in višjih šolah s slovenskim učnim jezikom, so začeli leta 1959.³ S tem so bile pripadnikom madžarske skupnosti zagotovljene enakopravne možnosti za nadaljnje šolanje, zaposlovanje in uveljavljanje v družbi. Vpeljevanje dvojezičnosti v šole je potekalo postopno in kot del širše akcije uvajanja dvojezičnega poslovanja na narodno mešanem območju (Gabrič, 2006: 167). V šolskem letu 1964/65 je bil dvojezični pouk vpeljan v prvih šestih razredih osnovne šole in je potekal v 15 šolskih okoliših občin Lendava in Murska Sobota, v 73 oddelkih s skupno 2.726 učenci (Sejni zapiski Skupščine Socialistične republike Slovenije, 1965: 491).

Tudi v Dvojezično srednjo šolo Lendava⁴ se je madžarski jezik uvajal postopno. V povojnem obdobju je pouk v srednji šoli potekal v slovenskem jeziku, leta 1976 pa je bil uveden fakultativni pouk madžarskega jezika. Šele leta 1981 je bil na tej šoli uveden obvezni pouk madžarskega jezika. V šolskem letu 1981/82 je šola uvedla dvojezični pedagoški program Učitelj, v šolskem letu 1982/83 še dvojezični program Poslovno-finančna in trgovinska dejavnost, leta 1990 dvojezični program Gimnazija in leta 1996 dvojezični program Trgovec. Vse do šolskega leta 1992/93 je šola izvajala pouk v programih Oblikovalec kovin in Strojni tehnik enojezično, to je v slovenskem jeziku, vendar z obveznim poukom madžarskega jezika, od tega leta naprej pa poteka pouk dvojezično (Zgodovina, 2019).

Dvojezično izobraževanje je od vsega začetka spremljalo nasprotovanje dela Slovencev, kar je bilo posledica političnih obračunavanj v prvi polovici dvajsetega stoletja (še posebej dogodkov med drugo svetovno vojno) in neobveščenosti staršev o prednostih dvojezičnega izobraževanja, poleg

³ Nadaljevanje šolanja na Madžarskem v povojnem obdobju ni bilo mogoče, dvojezična srednja šola pa je bila v Prekmurju organizirana šele v osemdesetih letih.

⁴ Po drugi svetovni vojni je ustanova delovala kot poklicna kovinarska šola, od leta 1960 pa kot srednja strojna tehnična šola. Po letu 1980 se je šola razvila v dvojezično srednjo šolo z več programi in ponudila možnost nadaljnje izobraževanja učencem dvojezičnih osnovnih šol (Zgodovina 2019).

tega pa je bila »uporabnost« madžarskega jezika zaradi zaprte državne meje bolj ali manj omejena na narodno mešano območje. Konceptu institucionalne dvojezičnosti in dvojezičnega šolstva so prebivalci narodno mešana območja v Prekmurju v preteklosti oporekali tudi pred sodiščem, in sicer dvakrat: prvič leta 1969 (Accetto, 2010: 139) in drugič leta 1998 (Orehar Ivanc, 2002), ko je o skladnosti modela z ustavo presoјalo Ustavno sodišče Republike Slovenije. Obakrat je sodišče odločilo, da je dvojezični model v skladu z Ustavo Republike Slovenije.

Na začetku uvajanja dvojezičnemu izobraževanju ni nasprotoval samo del staršev, tudi del jezikoslovne stroke je izražal nenaklonjenost obstoječemu dvojezičnemu modelu (Slavistično društvo Slovenije, 1969; Godina, 1969).

Organizacija dvojezičnega izobraževanja v Prekmurju

Dvojezično izobraževanje je v desetletjih obstoja z namenom izboljševanja in nadgradnje doživelo kar nekaj vsebinskih in organizacijskih sprememb na področju izvajanja pouka. Prilagoditve so bile potrebne zaradi sprememb v etnični oziroma jezikovni strukturi razredov⁵ in zaradi vpeljevanja novih strokovnih dognanj o jezikovni organizaciji pouka v modelih dvojezičnega izobraževanja (Nečak Lük, 2013: 16–17).⁶

Model dvojezičnega izobraževanja, ki je uveljavljen v Prekmurju, spada med dvosmerne modele ohranjanja dveh jezikov. Delo v osnovnih šolah, podobno velja tudi za dvojezično srednjo šolo, temelji na dvojezičnem pouku, ki ga obiskujejo otroci različnih narodnosti in različnih maternih jezikov v skupnih oddelkih. Slovenski in madžarski jezik sta učna jezika in učna predmeta. Oba jezika sta enakovredna pri sporazumevanju med poukom (uporabljata se izmenjaje v okviru enot učne ure – gre za tako imenovano hkratno metodo dvojezičnega pouka) in zunaj njega ter pri delovanju šole na ustni in pisni ravni. Načelo, da sta materinščini učencev enakovredni kot učna predmeta in učna jezika, pomeni zasnovno za razvijanje dvosmerne (funkcionalne) dvojezičnosti na širši družbeni ravni.

Namen modela dvojezičnega izobraževanja je predvsem razvijati sporazumevalne sposobnosti vseh učencev ne glede na njihovo etnično pripadnost, pripraviti enake možnosti za rabo obeh jezikov v vseh govornih položajih, torej na vseh področjih življenja, in s tem zagotoviti madžarskemu

⁵ Število enojezičnih otrok z madžarskim materinim jezikom se zmanjšuje, zaradi naraščajočega števila jezikovno mešanih družin čedalje več otrok vstopa v izobraževanje z bolj ali manj razvito dvojezično zmožnostjo (Nečak Lük, 2013: 18).

⁶ Na podlagi evalvacijske študije Alojza Novaka, izvedene leta 1970, ki je sicer potrdila učinkovitost dotedanjega dela dvojezične osnovne šole, je bila odpravljena strokovno zgrešena zahteva, naj učenci dosežejo uravnoteženo znanje obeh jezikov (Nečak Lük, 2010, 2013: 16).

jeziku enakopraven status. Pri tem poglavitni namen dvojezičnega modela ni doseganje uravnotežene dvojezičnosti, temveč doseganje dvojezičnosti z dominanco materinščine; materni jezik je v izobraževalnem procesu pomembnejši tako s stališča komunikativne kot kognitivne funkcije.

Takšen model dvojezičnega izobraževanja se je v različnih delih sveta pokazal kot zelo učinkovit, vendar predvsem ob dveh pogojih: da ga izvajajo ustrezno jezikovno in didaktično usposobljenimi kadri in da med uporabniki obstaja interes oziroma motivacija za učenje manjšinskega in večinskega jezika (Baker, 2006; Skutnabb – Kangas in Dunbar, 2010; Constantin, 2012: 152–162; Rudaš, 2019).

Metodološka izhodišča raziskav in struktura vzorcev

Stališča o tem, ali je dvojezična šola ustrezna oblika izobraževanja za manjšino in večino ter ali uspešno uresničuje predvidene cilje, ki so pomembni zlasti za madžarsko narodno skupnost, smo ugotavljali s kvantitativnim pristopom, torej s pomočjo ankete, izvedene med učenci štirih dvojezičnih osnovnih šol, dijaki dvojezične srednje šole in njihovimi starši.

Izdelali smo tri tipe dvojezičnih vprašalnikov, namenjenih učencem, dijakom in njihovim staršem. Anketiranje je bilo ob pomoči in sodelovanju šol izvedeno v oktobru 2018, in sicer med učenci zadnje triade na dvojezičnih osnovnih šolah, dijaki dvojezične srednje šole in njihovimi starši.⁷

Iz odgovorov staršev, dijakov in učencev na vprašanje, kateri je njihov materni jezik, je razvidno, da so vsi v najvišjih deležih kot materni jezik navedli slovenščino. Na dvojezični srednji šoli je v primerjavi z učenci dvojezičnih osnovnih šol in njihovimi starši več dijakov in tudi več staršev za materni jezik navedlo slovenščino. Takšna struktura je delno pričakovana, saj ima Dvojezična srednja šola Lendava izobraževalne programe (tudi za deficitarne poklice), ki so zanimivi za prebivalce širše regije, ne samo za prebivalce narodno mešanega območja. Pokazalo se je tudi, da dijaki in učenci, torej mlajša generacija, v večjih deležih navajajo dva materna jezika (slovenščino in madžarščino) v primerjavi z njihovimi starši. To je posledica na eni strani naraščanja števila etnično mešanih zakonov, hkrati pa tudi razširjanja razumevanja, da ima lahko posameznik več maternih jezikov.

Podobne razlike so se pokazale pri narodnem opredeljevanju. Največ staršev, dijakov in učencev se je opredelilo za slovensko narodnost. Dijaki in učenci so se v večjem deležu kot starši opredeljevali z dvojno (slovensko in madžarsko) narodno pripadnostjo.

⁷ Anketo je izpolnilo 215 učencev zadnje triade dvojezičnih osnovnih šol, kar pomeni 90,3-odstotno realizacijo vzorca, 170 staršev učencev, kar je 71,4-odstotna realizacija vzorca, 245 dijakov, kar je 95,3-odstotna realizacija vzorca, in 179 staršev dijakov, kar je 69,6-odstotna realizacija vzorca.

Tabela 1: DEMOGRAFSKA STRUKTURA ANKETIRANIH UČENCEV DVOJEZIČNIH OSNOVNIH ŠOL, DIJAKOV DVOJEZIČNE SREDNJE ŠOLE V PREKMURJU IN STARŠEV, 2018

Osnovna šola				Srednja šola			
Učenci (N = 215)		Starši (N = 170)		Dijaki (N = 245)		Starši (N = 179)	
Spol				Spol			
Ženski	44,2%	Ženski	78,2%	Ženski	41,2%	Ženski	71,5%
Moški	52,1%	Moški	17,6%	Moški	56,7%	Moški	26,8%
Brez odgovora	3,7%	Brez odgovora	4,1%	Brez odgovora	2,0%	Brez odgovora	1,7%
Razred/starostna sestava				Razred/starostna sestava			
7. razred	38,6%	31–40 let	44,1%	1. razred	27,8%	31–40 let	22,9%
8. razred	28,8%	41–50 let	45,3%	2. razred	25,3%	41–50 let	61,5%
9. razred	32,6%	51–60 let	4,7%	3. razred	25,7%	51–60 let	12,3%
		nad 61 let	5,9%	4. razred	18,8%	nad 61 let	3,4%
				5. razred	1,6%		
				Brez odgovora	0,8%		
Narodna pripadnost				Narodna pripadnost			
Slovenska	54,4%	Slovenska	46,5%	Slovenska	56,3%	Slovenska	60,9%
Madžarska	9,3%	Madžarska	28,2%	Madžarska	6,1%	Madžarska	14,5%
Slovenska in madžarska	27,9%	Slovenska in madžarska	14,1%	Slovenska in madžarska	25,3%	Slovenska in madžarska	15,6%
Druga ^a	4,2%	Druga ^b	4,1%	Druga ^c	6,9%	Druga ^g	5,6%
Narodno neopredeljen	0,9%	Narodno neopredeljen	2,4%	Narodno neopredeljen	0,4%	Narodno neopredeljen	/
Ne želim odgovoriti	3,3%	Ne želim odgovoriti	4,7%	Ne želim odgovoriti, brez odgovora	4,9%	Ne želim odgovoriti, brez odgovora	3,4%
Materni jezik				Materni jezik			
Slovenščina	51,2%	Slovenščina	46,5%	Slovenščina	60,8%	Slovenščina	60,3%
Madžarščina	18,1%	Madžarščina	35,3%	Madžarščina	18,0%	Madžarščina	25,1%
Slovenščina in madžarščina	23,3%	Slovenščina in madžarščina	10,0%	Slovenščina in madžarščina	14,3%	Slovenščina in madžarščina	6,7%
Drugi ^c	5,1%	Drugi ^d	6,5%	Drugi ^f	6,9%	Drugi ^h	7,8%
Brez odgovora	2,3%	Brez odgovora	1,8%	Brez odgovora	/	Brez odgovora	/

^a Druga narodna pripadnost: romska (4), hrvaška in romska (1), srbska (1), slovenska in hrvaška (1), makedonska (1), angleška (1).

^b Druga narodna pripadnost: slovenska in nemška (1), romska (2), slovenska in hrvaška (2), hrvaška (1), srbska (1).

^c Drugi jeziki: romski jezik (2), slovenski in romski jezik (2), hrvaški in romski jezik (1), hrvaški in slovenski jezik (2), srbski jezik (1), albanski jezik (2), angleški jezik (1).

^d Drugi jeziki: romski jezik (1), romski in slovenski jezik (1), ruski jezik (1), slovenski in hrvaški jezik (2), hrvaški jezik (4), srbski jezik (1), nemški jezik (1).

^e Druga narodna pripadnost: srbska in madžarska (1), slovenska in nemška (1), slovenska, hrvaška in madžarska (2), slovenska in hrvaška (4), romska (4), hrvaška (1), niso navedli narodnosti (4).

^f Drugi jeziki: drugi: albanski jezik (2), hrvaški jezik (4), madžarski in srbski jezik (1), slovenski in hrvaški jezik (6), slovenski in slovaški jezik (1), romski jezik (3).

^g Druga narodna pripadnost: hrvaška (4), romska (2), hrvaška in madžarska (1), hrvaška in slovenska (2), niso navedli narodnosti (1).

^h Drugi jeziki: albanski jezik (2), romski jezik (2), hrvaški jezik (9), romunski in hrvaški jezik (1).

Vir: Medvešek et al., 2018, Medvešek et al., 2018a, Medvešek et al., 2018b.

Učenci in dijaki imajo v dvojezični šoli možnost usvajanja madžarščine kot materinščine – madžarščina 1 (MJ1) ali kot drugega jezika oziroma jezika okolja – madžarščina 2 (MJ2). Programa se razlikujeta po težavnostni stopnji. V dvojezični srednji šoli od šolskega leta 2012/13 izvajajo še diferenciacijo pri pouku madžarščine kot drugega jezika (MJ2), kar pomeni, da se dijaki iz enojezičnih slovenskih osnovnih šol oziroma priseljenci (tujci) učijo madžarščino na začetni ravni (oziroma MJ2/2), in sicer v posebni skupini.

Učenci dvojezičnih osnovnih šol, ki so sodelovali v anketi, so v večjem deležu vključeni k madžarščini 2 (60%), manj (37,7%) se jih je odločilo za učenje madžarščine 1. Madžarščino 1 se večinoma (85,1%) učijo učenci, ki so za svoj materni jezik navedli madžarščino oziroma oba jezika (slovenščino in madžarščino). Madžarščine 2 se v večjem deležu (77,6%) učijo učenci, ki so za svoj materni jezik navedli slovenščino, med njimi pa je tudi 16,8% učencev, katerih materni jezik je madžarščina oziroma oba jezika (slovenščina in madžarščina). Skoraj 17% učencev, ki so vpisani k madžarščini 2, pa bi lahko bili, glede na to, da je njihov materni jezik madžarščina, vključeni k madžarščini 1, ni zanemarljiv delež. Razlog za to je verjetno odločitev staršev, da otroka nekoliko »razbremenijo« v procesu izobraževanja, ali pa strah, da bi otrok imel pozneje težave, bodisi v višjih razredih z usvajanjem znanja pri nejezikovnih predmetih bodisi na srednji šoli ali fakulteti s slovenskim učnim jezikom. Dolgoročno takšna odločitev ne vpliva pozitivno na razvoj jezikovnih kompetenc v maternem jeziku, v konkretnem primeru v madžarščini.

Tudi dijaki so v anketi navedli, da se v večjem deležu učijo madžarščino 2 (75,9%), manj (23,3%) se jih je odločilo za učenje madžarščine 1. Pri tem se med 186 dijaki, ki so vključeni k madžarščini 2, 87 (46,8%) dijakov uči madžarščino 2/1, 99 (53,2%) dijakov pa je navedlo, da se uči madžarščino na začetnem nivoju (2/2), ki je namenjena dijakom brez predznanja madžarskega jezika.

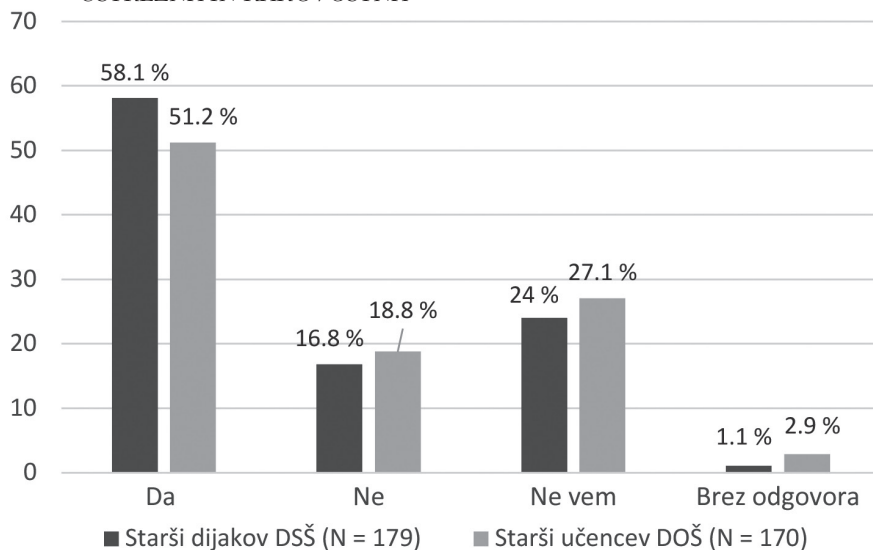
Rezultati raziskave: stališča učencev, dijakov in staršev o ustreznosti obstoječega dvojezičnega izobraževanja

Stališča staršev

V anketi smo starše vprašali, ali menijo, da je sedanja oblika dvojezičnega šolstva na narodno mešanem območju Prekmurja ustrezna in kakovostna. Nekaj več kot polovica staršev je izrazila podporo obstoječi obliki dvojezičnega šolstva. Med starši dijakov jih celo več podpira dvojezično izobraževanje (58,1%) kot med starši učencev (51,2%). 18,8% staršev učencev in 16,8% staršev dijakov je menilo, da sedanja oblika dvojezičnega šolstva ni

ustrezna, kar 27,1 % staršev učencev in 24 % staršev dijakov se glede vprašanja ni opredelilo.

Graf 1: ODGOVORI STARŠEV NA VPRAŠANJE, ALI MENIJO, DA JE SEDANJA OBLIKA DVOJEZIČNEGA ŠOLSTVA NA NARODNO MEŠANEM OBMOČJU USTREZNA IN KAKOVOSTNA

Vir: Medvešek et al., 2018, Medvešek et al., 2018a, Medvešek et al., 2018b.

Večina staršev, ki se pri tem vprašanju niso opredelili glede dvojezične šole in so odgovorili »ne vem«, ima kraj prebivališča na narodno mešanem območju, njihov materni jezik pa je slovenščina. Nekateri starši so odgovor »ne vem« v nadaljevanju utemeljili. Med utemeljitvami prevladuje kritičen odnos do dvojezične šole. Lahko gre za starše, ki zaradi določenih zadržkov ne želijo odgovoriti na vprašanje o ustreznosti oziroma kakovosti šole, ali pa pomanjkljivosti, ki jih zaznavajo, niso dovolj velik razlog, da bi nasprotovali konceptu dvojezičnega izobraževanja.

Odgovori staršev na vprašanje, ali je sedanja oblika dvojezičnega šolstva na narodno mešanem območju Prekmurja ustrezna in kakovostna glede na materni jezik, so pokazali, da starši z madžarskim maternim jezikom in starši z dvema (madžarskim in slovenskim) maternima jezikoma v večjem deležu podpirajo sedanjo obliko dvojezičnega šolstva kot pa starši s slovenskim maternim jezikom. Podobne izsledke o stališčih prebivalcev Lendave glede ustreznosti dvojezičnega šolstva je pokazala že raziskava, ki jo je Inštitut za narodnostna vprašanja izvedel leta 1991 (Novak Lukanovič, 1998: 115–122).

Starše smo še nagovorili, naj utemeljijo, zakaj menijo, da je dvojezična šola ustrezna in kakovostna, oziroma zakaj menijo, da ni. Njihove odgovore

smo razvrstili v tematske kategorije, pri čemer smo kompleksnejše odgovore staršev smiselno uvrstili v različne kategorije.

Tabela 2: UTEMELJITVE STARŠEV UČENCEV IN DIJAKOV, ZAKAJ MENIJO, DA JE SEDANJA OBLIKA DVOJEZIČNEGA ŠOLSTVA USTREZNA IN KAKOVOSTNA

Starši učencev DOŠ (N = 170)	Število odgovorov/ delež odgovorov		Starši dijakov DSŠ (N = 179)
Tematske kategorije			Tematske kategorije
Dvojezična šola je kakovostna in ustreza večjezičnemu območju ter je prilagojena učencem z različnim nivojem znanja posameznih jezikov.	15 (8,8%)	23 (12,8%)	Dvojezična šola je kakovostna in ustreza večjezičnemu območju ter je prilagojena učencem z različnim nivojem znanja posameznih jezikov.
Otroci se naučijo dva ali več jezikov; dvojezičnost pozitivno prispeva k otrokovemu razvoju.	11 (6,5%)	12 (6,7%)	Otroci se naučijo dva ali več jezikov; dvojezičnost pozitivno prispeva k otrokovemu razvoju.
		1 (0,5%)	Ohranjanje jezikovnih oz. narodnih pravic.
Ustrezno usposobljeni učitelji.	1 (0,6%)	2 (1,1%)	Ustrezno usposobljeni učitelji.
		4 (2,2%)	Model je dobro zasnovan, samo uresničevati bi ga morali v praksi (dejansko dvojezični učitelji, itd.).
		1 (0,5%)	Omogoča študij na Madžarskem.
Dvojezični učbeniki	3 (1,7%)		
Drugo*	1 (0,6%)	2 (1,1%)	Drugo**

* »Ker že vsi vedo slovensko, prej smo v osnovni šoli sem se madžarsko učil.«

** »Tako v osnovni kot v srednji šoli se daje preveč poudarka tako na slovensko kot madžarski jezik.«

»MNS podpira dvojezične šole, zaradi tega se nivo vedno viša.«

Vir: Medvešek et al., 2018, Medvešek et al., 2018a, Medvešek et al., 2018b.

Starši, ki so odgovorili, da so zadovoljni z dvojezično šolo, so svoje odgovore v največjem številu utemeljevali z dvema argumentoma: »šola je kakovostna, ustreza večjezičnemu območju in je prilagojena učencem z različnim nivojem znanja posameznih jezikov« in »otroci se naučijo dveh ali več jezikov«. V utemeljitvah so starši učencev pozitivno ocenili še vpeljavo hkratnega opismenjevanja v slovenščini in madžarščini v osnovnih šolah in pouk v jezikovnih učnih skupinah.⁸ Starši dijakov so kot pozitivno izpostavili možnost učenja madžarščine na različnih nivojih (obstoj dveh težavnostnih ravni v okviru učenja madžarščine 2), kar je zlasti pomembno za dijake, ki prihajajo iz enojezičnih osnovnih šol (ali tujine), torej brez znanja madžarskega jezika.⁹

⁸ Za učinkovitejše razvijanje jezikovne zmožnosti v madžarskem oziroma slovenskem jeziku lahko šola pri določenih predmetih oblikuje jezikovne učne skupine, v katerih poteka pouk pretežno v madžarskem oziroma slovenskem jeziku (Novak - Lukanovič, Zudič Antonič in Varga, 2011: 354–355).

⁹ Približno 70–80% dijakov Dvojezične srednje šole Lendava je končalo dvojezično osnovno šolo

Tabela 3: UTEMELJITVE STARŠEV UČENCEV IN DIJAKOV, ZAKAJ MENIJO, DA SEDANJA OBLIKA DVOJEZIČNEGA ŠOLSTVA NI USTREZNA IN KAKOVOSTNA

Starši učencev DOŠ (N = 170)	Število odgovorov/ delež odgovorov		Starši dijakov DSŠ (N = 179)
Tematske kategorije			Tematske kategorije
Vsi učitelji nimajo dovolj visokega znanja madžarskega jezika.	4 (2,4%)		
Ni (ustreznih) dvojezičnih učbenikov.	2 (1,2%)	1 (0,5%)	Ni (ustreznih) dvojezičnih učbenikov.
V šoli se premalo uporablja madžarski jezik.	2 (1,2%)	2 (1,1%)	V šoli se premalo uporablja in uči madžarski jezik.
Preveč madžarskega jezika, preveč madžarske zgodovine.	8 (4,7%)	5 (2,8%)	Preveč madžarščine, živimo v Sloveniji.
Madžarščina bi morala biti izbirni predmet.	3 (1,8%)	3 (1,7%)	Madžarščina bi morala biti izbirni predmet.
Madžarščina bi morala biti samo kot obvezni predmet.	2 (1,2%)		
Otroci ne dobijo dovolj podlage za nadaljnje šolanje, v slabšem položaju v primerjavi z učenci drugod po Sloveniji.	4 (2,3%)	5 (2,8%)	Dodatna obremenitev otrok; otroci ne znajo ne slovensko ne madžarsko; imajo manj ur pri drugih predmetih.
Otroci in starši so preobremenjeni (z dvojezičnimi učbeniki, učno snovjo, večji stroški...).	4 (2,3%)		
Znanje učencev, vključenih v madžarščino 2, je šibko.	2 (1,2%)		
		1 (0,5%)	Šola naj bo organizirana tako kot na Primorskem.
Drugo*	1 (0,6%)	6 (3,3%)	Drugo**

* »Učenje madžarščine ne bi bilo potrebno deliti na 1. in 2. jezik, ocenjevanje znanja je nerehalno.«

** »Učenje madžarščine 1 je v redu, madžarščine 2 obiskujejo tudi učenci, katerih starši govorijo madžarski jezik, v družini se pogovarjajo madžarsko to je moteče za ostale učence.«

»Tako so učenci in dijaki selekcionirani zaradi jezika. Učitelji izvajajo madžarščino zaradi dodatka, ostali kader dodatek za madžarščino ne dobi.«

»Večinsko prebivalstvo se obnaša zaničevalno do madžarskega jezika.«

»Ko sem obiskoval osnovno šolo v Lendavi (1981–89), se nihče ni bistveno več naučil madžarščine tekom šolanja, kot je vedel na začetki oz. koliko jezika se je naučil doma. Ni bilo poudarka na učenju besed oz. osnovah, ampak na slovničnih pravilih. Zato smo se dosti več naučili nemščine in angleščine tekom OŠ. Danes je podobno. predlagam učenje pogovorne madžarščine.«

»Ker ne razumem.«

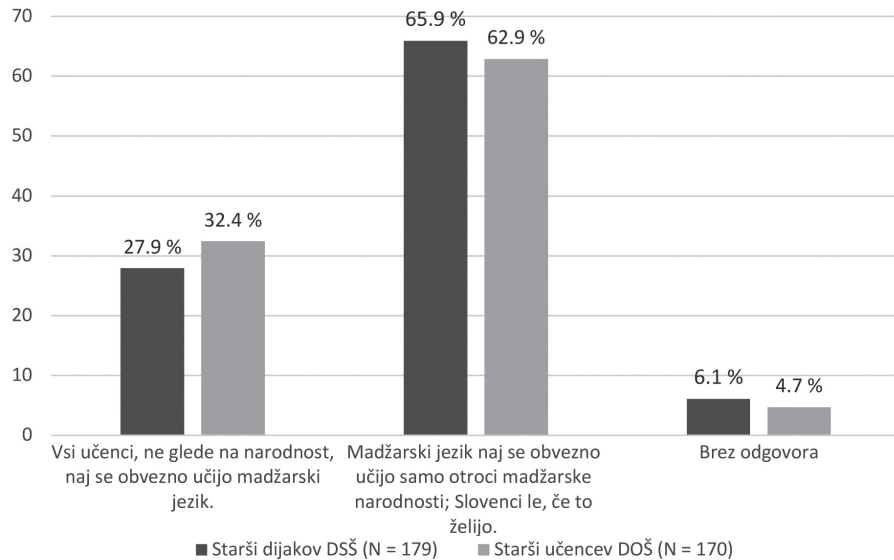
»Ker me ne zanima madžarščina.«

Vir: Medvešek et al., 2018, Medvešek et al., 2018a, Medvešek et al., 2018b.

Kritike, ki so jih podali starši, so se nanašale zlasti na količino prisotnosti madžarskega jezika pri pouku, organizacijo poučevanja madžarskega jezika in kakovost šole v povezavi z obremenjenostjo učencev in dijakov.

oziroma prihaja iz narodno mešanega območja. Opažajo, da se nekoliko povečujeta vpis iz enojezičnih slovenskih osnovnih šol in vpis tujcev. Če se je v šolskem letu 2013/14 vpisalo 32 učencev iz enojezičnih šol in 1 tujec, se je v šolskem letu 2017/18 vpisalo 78 učencev iz enojezičnih šol in 8 tujcev. Tujci najpogosteje prihajajo iz Hrvaške in Kosova (Letno poročilo – Éves beszámoló 2017, 2018: 8).

Graf 2: ODGOVORI STARŠEV NA VPRAŠANJE, KAKO BI BILO TREBA UREDITI UČENJE MADŽARŠKEGA JEZIKA V ŠOLI

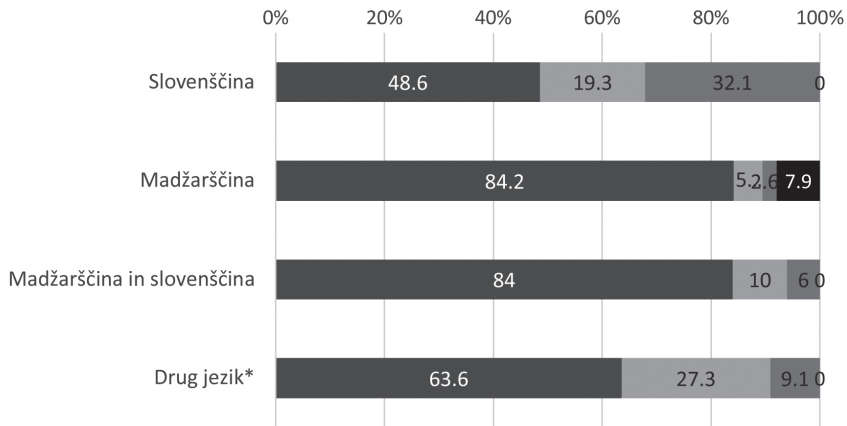

Vir: Medvešek et al., 2018, Medvešek et al., 2018a

Nekateri starši so izpostavili, da je v šoli madžarščine preveč, da bi se morala madžarščina poučevati kot izbirni ali kot obvezni predmet ter da so otroci dvojezičnih šol v primerjavi z otroci enojezičnih šol bolj obremenjeni in prikrajšani za poglobljeno znanje pri nejezikovnih predmetih. Na drugi strani pa so nekateri starši, ki so prav tako izrazili nezadovoljstvo z obstoječim dvojezičnim modelom, navedli, da otroci nimajo možnosti za pridobitev ustreznega znanja madžarskega jezika, ker vsi učitelji nimajo dovolj visokega znanja madžarščine in je posledično pri pouku premalo dejanske rabe madžarščine in ker ni ustreznih dvojezičnih (oziroma slovenskih in madžarskih) učbenikov.

V razpravah (v medijih, na ravni politike) o ustreznosti dvojezičnega izobraževanja je pogosto slišati, da del prebivalcev Prekmurja moti dejstvo, da se madžarski jezik obvezno učijo vsi, večina in manjšina. Starše smo povprašali, kako bi bilo treba po njihovem mnenju urediti učenje madžarskega jezika v šoli, in jim kot možnosti ponudili dve provokativni trditvi. Več kot polovica staršev dijakov in učencev je odgovorila, da naj bi bilo učenje madžarskega jezika obvezno samo za pripadnike madžarske skupnosti, medtem ko naj bi se Slovenci madžarščino učili le, če bi si to želeli. Pri tem vprašanju se niso pokazale statistično značilne razlike med odgovori staršev glede na materni jezik ali to, da živijo na narodno mešanem območju od rojstva ali so se tja priselili. So pa starši, ki so se na narodno mešano območje

Graf 3: ODGOVORI UČENCEV NA VPRAŠANJE, V KATEREM JEZIKU NAJ BI POTEKAL POUK V ŠOLI GLEDE NA NJIHOV MATERNI JEZIK (N = 208)

- Tako kot je zdaj, je zelo dobro in učinkovito.
- Bolje bi bilo, če bi bil pouk pri vseh predmetih samo v slovenskem jeziku, madžarščino pa bi se učili samo kot predmet.
- Bolje bi bilo, če bi bil pouk pri vseh predmetih samo v slovenskem jeziku, madžarščino pa bi se učili kot predmet samo tisti, ki si to želijo.
- Bolje bi bilo, če bi bil pouk pri vseh predmetih samo v madžarskem jeziku, slovenščino pa bi se učili samo kot predmet.

*Drugi jezik: romski jezik (2), slovenski in romski jezik (2), hrvaški in romski jezik (1), hrvaški in slovenski jezik (2), srbski jezik (1), albanski jezik (2), angleški jezik (1)

Vir: Medvešek et al., 2018.

priselili od drugod (iz drugega kraja Slovenije ali tujine), in starši s slovenskim maternim jezikom v nekoliko večjih deležih menili, da bi moralo biti učenje madžarščine izbira.

Stališča učencev in dijakov

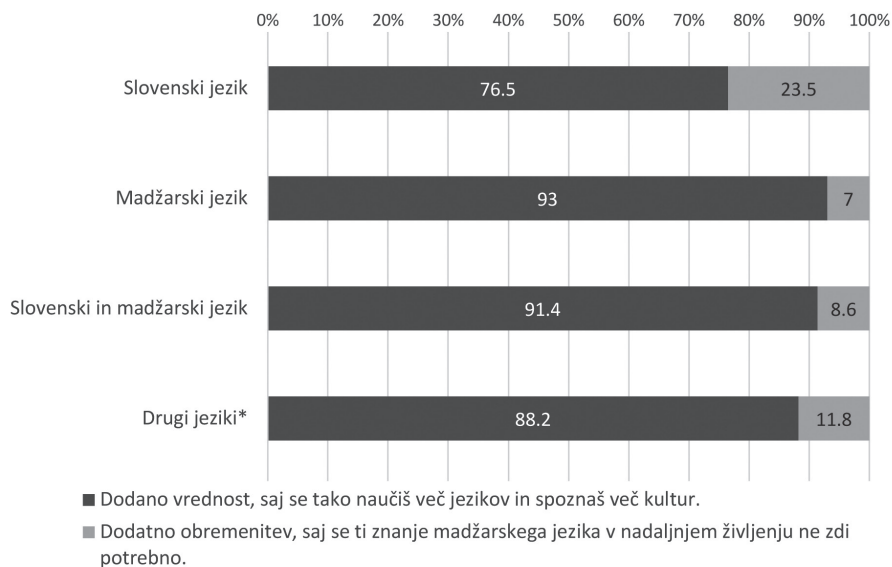
S podobnimi vprašanji o organizaciji pouka smo preverili tudi stališča učencev in dijakov. Učence dvojezičnih osnovnih šol smo vprašali, v katerem jeziku naj bi potekal pouk v šoli. Več kot polovica (63,7%) učencev je menila, da je to tako, kot je zdaj, urejeno zelo dobro in učinkovito. 19,1% učencev je menilo, da bi bilo bolje, če bi pouk pri vseh predmetih potekal v slovenščini, madžarščino pa bi se kot predmet učili samo tisti, ki si to želijo. Nekaj manj učencev, to je 14,4%, je menilo, da bi bilo bolje, če bi pouk pri vseh predmetih potekal v slovenščini, madžarščino pa bi se učili kot predmet. Samo 3 (1,4%) učenci so menili, da bi bilo bolje, če bi pouk pri vseh predmetih potekal v madžarskem jeziku, slovenščino pa bi se učili kot predmet.

Odgovori učencev so se razlikovali glede na njihov materni jezik (glej graf 3). Z obstoječo dvojezično organizacijo pouka so veliko bolj zadovoljni

učenci z madžarskim maternim jezikom (84,2%) in učenci, ki so navedli dva materna jezika – slovenščino in madžarščino (84%). Skoraj 8% učencev z madžarskim maternim jezikom je menilo, da bi bilo bolje, če bi pouk v celoti potekal v madžarščini, slovenščino pa bi se učili kot predmet. Odgovori učencev s slovenskim maternim jezikom so bili bolj razpršeni. Zgolj 48,6% učencev s slovenskim maternim jezikom je menilo, da je sedanja organizacija pouka ustrezna in učinkovita. 19,3% učencev s slovenskim maternim jezikom je menilo, da bi bilo bolje, če bi pouk potekal v slovenskem jeziku, madžarščino pa bi se učili kot predmet, in kar 32,1% učencev s slovenskim maternim jezikom je obkrožilo možnost, da bi bilo bolje, če bi pouk potekal v slovenskem jeziku, madžarščino pa bi se učili kot predmet samo tisti, ki si to želijo.

Dijakom dvojezične srednje šole smo postavili nekoliko drugačno vprašanje kot učencem dvojezičnih osnovnih šol. Vprašali smo jih, ali menijo, da je obiskovanje dvojezične srednje šole dodana vrednost, saj se lahko naučijo več jezikov in spoznajo več kultur, ali menijo, da je dvojezična šola dodatna obremenitev, saj znanje madžarskega jezika za njihovo nadaljnje življenje ni potrebno. Velika večina dijakov je odgovorila, da jim dvojezična srednja šola pomeni dodano vrednost.

Graf 4: ODGOVORI DIJAKOV NA VPRAŠANJE, ALI RAZUMEJO DVOJEZIČNO ŠOLO KOT DODANO VREDNOST ALI DODATNO OBREMENITEV GLEDE NA MATERNI JEZIK (N = 244)

*Drugi jeziki: hrvaški jezik (4), slovenski in hrvaški jezik (6), slovenski in slovaški jezik (1), romski jezik (3), albanski jezik (2), madžarski in srbski jezik (1)

Vir: Medvešek et al., 2018b.

Pokazala se je statistično značilna povezava med stališčem dijakov do dvojezične srednje šole in maternim jezikom ($X^2(1) = 9,267$, $p = 0,026$). Dijaki z madžarskim maternim jezikom (93%) in dijaki z madžarskim in slovenskim maternim jezikom (91,4%) v večjem deležu dojemajo dvojezično šolo kot dodano vrednost v primerjavi z dijaki s slovenskim maternim jezikom (76,5%).

Sklep

Pobudnik najnovejše ustavne presoje posameznih členov zakonodaje, ki opredeljujejo dvojezično šolo, je pojasnil, da je do nje prišlo na pobudo staršev, otrok in zaposlenih (Baler in Horvat, 2019). Kakšna so stališča učencev, dijakov in njihovih staršev o dvojezičnem izobraževanju, smo ugotavljali s pomočjo dveh mnenjskih raziskav. Na podlagi prikazanih izbranih izsledkov izvedenih raziskav lahko delno pritrdimo trditvi, da dvojezično izobraževanje v določenih vsebinskih točkah razdvaja prebivalstvo narodno mešana območja.

Podatki kažejo, da večina anketiranih podpira obstoječi model dvojezične šole, saj meni, da ta ustreza večjezičnemu območju, kjer živijo. Poleg tega znanje različnih jezikov ocenjujejo kot prednost in vrednoto. Kot je razvidno iz odgovorov, se starši, dijaki in učenci zavedajo pomena in vrednosti znanja več jezikov, ki posamezniku omogoča učinkovitejše mreženje, boljši razvoj kognitivnih veščin, spoznavanje drugih kultur, ohranjanje družinske kulturne in jezikovne tradicije ter boljše priložnosti za uresničevanje kariernih in poklicnih želja (Medvešek, 2019). Pokazalo se je tudi, da imajo učenci in dijaki nekoliko bolj pozitivna stališča do obstoječega dvojezičnega izobraževanja kot starši. Nezanemarljiv pa je delež staršev, ki se glede vprašanja o ustreznosti in kakovosti dvojezične šole ni opredelil.

Raziskava je potrdila, da je dvojezično izobraževanje deležno kritik, ki prihajajo tako s strani madžarske narodne skupnosti kot s strani večinskega prebivalstva. Pripadniki madžarske narodne skupnosti večinoma menijo, da je na splošno v šolah pri pouku madžarskega jezika premalo, zlasti naj bi to veljalo za zadnjo triado osnovne šole in srednjo šolo. Opozarjajo na pomanjkanje ustreznih dvojezičnih didaktičnih sredstev (učbenikov, delovnih zvezkov, slovarjev itd.) in izpostavljajo, da je znanje učencev ali dijakov, ki se učijo madžarščino kot jezik okolja (torej madžarščino 2), prešibko. Večinsko prebivalstvo pa v velikem deležu meni, da je v šolah preveč poudarka na učenju madžarskega jezika in madžarske zgodovine ter da dvojezična šola predstavlja dodatno obremenitev za otroke in tudi starše (večji finančni stroški, vsi starši nimajo ustreznega jezikovnega znanja, da bi pomagali otrokom, težki dvojezični učbeniki itd.), predvsem pa jih moti obvezno učenje madžarskega jezika za vse učence. Oboji kot pomanjkljivost

dvojezične šole izpostavljajo slabše znanje madžarskega jezika posameznih učiteljev in posledično manj ustrezno (jezikovno) izvajanje pouka.

Pozorni bi morali biti na to, da je več kot polovica staršev dijakov in učencev menila, da naj bi se madžarščino obvezno učili otroci madžarske narodnosti, za Slovence pa naj bi bilo učenje madžarskega jezika stvar izbire.

Na splošno se je pokazalo, da dvojezično izobraževanje v večjih deležih kot Slovenci podpirajo pripadniki madžarske narodne skupnosti. Zapisano natančneje, dvojezično izobraževanje podpirajo zlasti učenci, dijaki in starši, ki so za svoj materni jezik navedli madžarščino ali oba jezika (slovenščino in madžarščino).

Ponovno se je pokazalo, da prednosti dvojezičnega izobraževanja med uporabniki niso vedno samoumevne in splošno pripoznane. O tem je treba starše in otroke kontinuirano informirati. Predvsem pa je treba težiti k doseganju visoke kakovosti dvojezičnega izobraževanja, za kar je ključnega pomena ustrezno usposobljen pedagoški kader.

LITERATURA

- Accetto, Matej (2010): Sodstvo in medetnični odnosi v nekdanji Jugoslaviji. V: Katarina Keber (ur.) in Luka Vidmar (ur.), *Historični seminar* 8, 127–150, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Baker, Colin (2006): *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. Cleveland, England: Multilingual Matters.
- Baler, Ines in Majda Horvat (2019): Dvojezično šolstvo razdvaja. *Vestnik, priloga PEN*, 71 (39), Murska Sobota, 26. 9. 2019.
- Bernjak, Elizabeta (2011): Učinkovitost dvosmernega dvojezičnega izobraževanja v Prekmurju. V: Simona Kranjc (ur.), *Meddisciplinarnost v slovenistiki (Obdobja, Simpozij = Symposium, 30)*, 45–51. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Constantin, Sergiou (2012): *Minority Education in Central Europe: Lessons Learned from Theory and Practice*. V: Emma Lantschner, Sergiu Constantin in Joseph Marko (ur.), *Practices of Minority Protection in Central Europe*, 141–192. Baden-Baden: Nomos.
- Gabrič, Aleš (2006): *Šolska reforma 1953–1963*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino.
- Godina, Ferdo (1969): Zakaj v Prekmurju samo dvojezične šole? *Jezik in slovstvo*, 14 (8): 260–262.
- Medvešek, Mojca (2019): Pogledi učencev in staršev na dvojezično osnovno šolo v Prekmurju. *Sodobna pedagogika*. 70 (3): 24–43.
- Mlinarič, Urška (2018): Horvath: Madžari smo že preveč popuščali. *Večer*, 4. 2. 2018. Dostopno prek <https://www.vecer.com/horvath-madzari-smo-ze-prevec-popuscali-6397896>, 5. 11. 2019.
- Nečák Lük, Albina (2010): Iz preteklosti za prihodnost: pol stoletja dvojezičnega šolstva v Prekmurju/A múltból a jövőért: a kétnyelvű oktatás fél évszázada a

- Muravidéken. V: Jožefa Herman (ur.) in Tatjana Sabo (ur.), Drug z drugim: ob 50-letnici dvojezičnega šolstva na narodnostno mešanem območju v Prekmurju/Együtt egymásért: a kétnyelvű oktatás 50. évfordulója a nemzetiségileg vegyesen lakott Muravidéken, 15–27. Lendava/Lendva: Dvojezični vzgojno-izobraževalni zavodi na narodnostno mešanem območju v Prekmurju/A kétnyelvű nevelő-oktató intézetek a nemzetiségileg vegyesen lakott Muravidéken.
- Nečak Lük, Albina (2013): Model dvojezične vzgoje in izobraževanja na s Slovenci in Madžari poseljenem območju Prekmurja, sodi med dvosmerne modele ohranjanja dveh jezikov in kultur: uvod = A Muravidék szlovénok és magyarok által lakott, nemzetiségileg vegyesen lakott terület. V: Mária Pisman (ur.), Priročnik za učitelje dvojezičnih šol v Prekmurju/Kézikönyv a muravidéki kétnyelvű iskolák pedagógusai számára, 16–19. Lendava/Lendva: Zavod za kulturo madžarske narodnosti/Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- Novak Lukanovič, Sonja (1998): Dvojezična vzgoja in izobraževanje. Vloga v družbi in stališča posameznikov. V: Albina Nečak Lük in Boris Jesih (ur.), Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru I, 115–124. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Novak - Lukanovič, Sonja, Nives Zudič Antonič in Štefan István Varga (2011): Vzgoja in izobraževanje na narodno mešanih območjih v Sloveniji. V: Janez Krek in Mira Metljak (ur.), Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. Nacionalna strokovna skupina za pripravo Bele knjige o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, 347–367.
- Novak - Lukanovič, Sonja in David Limon (2014): Attitudes to bilingual education in Slovenia. *Current Issues in Language Planning*, 15 (4): 426–442.
- Orehar Ivanc, Metoda (2002): Človekove pravice in temeljne svoboščine / 64. člen, Ustavnosodna presoja, Komentar Ustave Republike Slovenija. Dostopno prek <https://e-kurs.si/komentar/ustavnosodna-presoja-50/>, 7. 11. 2019.
- Rudaš, Jutka in Anna Kolláth (2017): Model dvojezičnega pouka v Prekmurju in slovar kot didaktični pripomoček. *Slovenščina* 2.0, 5 (2): 64–84.
- Slavistično društvo Slovenije (1969): *Jezik in slovstvo*, 14 (8). Dostopno prek <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-X6BAJ992>, 23. 10. 2019.
- Skutnabb - Kangas, Tove, in Robert Dunbar (2010): Indigenous Children's Education as Linguistic Genocide and a Crime Against Humanity? A Global View. *Guovdageaidnu/Kautokeino: Gáldu – Resource Centre for the Rights of Indigenous Peoples*.
- Škerl Kramberger, Uroš (2018): Madžari v Prekmurju si želijo šol, kot jih imajo Italijani na Obali. *Dnevnik*, 3. 4. 2018. Dostopno prek <https://www.dnevnik.si/1042817079/Slovenija/madzari-v-prekmurju-si-zelijo-sol-kot-jih-imajo-italijani-na-obali>.

VIRI

- Dvojezično šolstvo pred ustavnim sodiščem (2019): Dostopno prek <http://www.muravidek.si/?p=4290&lang=sl>, 23. 10. 2019.
- Komisija za narodni skupnosti (2018): Zapis 1. redne seje, Komisija za narodne skupnosti Državnega zbora Republike Slovenije, 18. 10. 2018. Dostopno prek

- <https://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/seje/evidenca?mandat=VIII&type=pmagdt&uid=CAA4E0CC5B6759FAC125832E003AE325>, 5. 11. 2019.
- Komisija za narodni skupnosti (2019): Zapis posveta »Dvojezično šolstvo – pogled z več zornih kotov«, Komisija za narodne skupnosti Državnega zbora Republike Slovenije, št. 060-06/19-1/, 22. 2. 2019. Dostopno prek <https://imss.dz-rs.si/imis/63dcb4582b42112bff88.pdf>, 5. 11. 2019.
- Letno poročilo – Éves beszámoló 2017 (2018): Dvojezična srednja šola Lendava – Kétnyelvű Középiskola, Lendva, Lendava/Lendva. Dostopno prek https://www.dssl.si/wp-content/documents/porocila/letno_porocilo_2017.pdf, 7. 2. 2020.
- Medvešek, Mojca, Sonja Novak Lukanović, Katalin Munda Hirnök in Attila Kovács (2018): Pomen dvojezične šole za ohranjanje vitalnost madžarske narodne skupnosti, strokovno razvojna naloga. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Medvešek, Mojca, Sonja Novak Lukanović, Katalin Munda Hirnök, Attila Kovács, Anna Kolláth in Jutka Rudaš (2018a): Vloga dvojezičnega šolstva pri ustvarjanju podlag za uresničevanje institucionalne dvojezičnosti na narodno mešanem območju v Prekmurju. Zbirnik z vprašalnikom – starši dijakov Dvojezične srednje šole Lendava. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Medvešek, Mojca, Sonja Novak Lukanović, Katalin Munda Hirnök, Attila Kovács, Anna Kolláth in Jutka Rudaš (2018b): Vloga dvojezičnega šolstva pri ustvarjanju podlag za uresničevanje institucionalne dvojezičnosti na narodno mešanem območju v Prekmurju. Zbirnik z vprašalnikom – dijaki Dvojezične srednje šole Lendava. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije (1998): U-I-94/96, 22. 10. 1998. Dostopno prek <http://odlocitve.us-rs.si/documents/5d/0d/u-i-94-962.pdf>, 7. 2. 2020.
- Prerezi politike jezikovnega izobraževanja v Republiki Sloveniji (2003): Nacionalno poročilo projekta. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad za razvoj šolstva. Dostopno prek http://mizs.arhiv-spletisc.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/Prerezi__politike-jezikovno_koncni_slov.pdf, 23. 10. 2019.
- Rudaš, Jutka (2019): Dvojezično šolstvo in dvojezične strokovno-jezikovne kompetence, prispevek na 1. posvetu Komisije Državnega zbora Republike Slovenije za narodni skupnosti, ob 60. obletnici dvojezičnega šolstva v Prekmurju, z naslovom Dvojezično šolstvo – pogled z več zornih kotov, Državni zbor Republike Slovenije. Ljubljana, 14. 2. 2019.
- Sejni zapiski Skupščine Socialistične republike Slovenije (1965): Seje od 1. 2. 1965 do 19. 2. 1965. Dostopno prek <https://hdl.handle.net/11686/file15908>, 23. 10. 2019.
- Vlada Republike Slovenije (2019): Mnenje o zahtevi Državnega sveta za oceno ustavnosti 48. člena Zakona o osnovni šoli in 11. člena Zakona o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja. Št. 05001-15/2019/4, 14. 8. 2019. Dostopno prek http://www.ds-rs.si/sites/default/files/dokumenti/mnenje_vlade_rs.pdf, 23. 10. 2019.
- Zakon o dvojezičnih šolah in šolah z učnim jezikom narodnih manjšin v Ljudski republiki Sloveniji (1962): Uradni list Ljudske republike Slovenije, št. 13/1962, 23. 10. 2019.

Zakon o osnovni šoli (ZOsn): Uradni list RS, št. 81/06 – UPB, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13 in 46/16 – ZOFVI-L. Dostopno prek <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO448>, 23. 10. 2019.

Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (ZPIMVI): Uradni list RS, št. 35/01, 102/07 – ZOsn-F in 11/18. Dostopno prek <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO2611>, 23. 10. 2019.

Zgodovina (2019): Dostopno prek <https://www.dssl.si/zgodovina/>, 15. 10. 2019.